

פסחים ה

משה שווערד

1. חזון איש | או"ח ס' קכד לדף ט.

כבודק לריך שיצטל, ול"ל כמש"כ הר"ן דמדון המשנה ח"ל ציטול רק
רצ התקין כן, וא"כ מאי פריך נעיל חי חי והאמר רבא חלר ח"ל כו
הא רבא מיירי ציטול, וצרייתה הא נשנית קדם תקנת ציטול ומיירי
בלא ציטול, וכן תקשה צרייתה דרפת צקר ולול אלא ל"ל כדפוי.

2. רש"י מסכת פסחים דף ח עמוד א

לאורה נבדקת - לאור שלה נבדקת, ואין צריך להביא לה אור הנר בלילה, אלא בנדקה ביום.

3. פני יהושע מסכת פסחים דף ח עמוד א

בפירש"י בד"ה לאורה נבדקת ואין צריך להביא לה אור הנר אלא בודק ביום עכ"ל. לכאורה לשון אין צריך להביא אור הנר אינו מדוקדק שאם רצונו לומר שאינו צריך לבדוק בליל י"ד ורשאי להמתין עד יום י"ד הו"ל לפרש כן בהדיא. ועוד דלשון רבא גופא לא משמע הכי ואף במאי דקאמר דאור אכסדרה הוי בדיקה אכתי לא ידענא שאין צריך לבדוק בליל י"ד בשעה שבני אדם מצויים ואפילו את"ל דכיון דאור אכסדרא עדיף טפי מאור הנר תו לא משכחינן להקל משום טעמא דבני אדם מצויים אכתי עיקר הדין חסר מדברי רבא, לכך נראה דכוונת רש"י לפרש דברי רבא במאי שאמר אכסדרה לאורה נבדקת היינו במה שנבדקת ביום י"ג ואין צריך

להמתין עד הלילה כדי להביא נר ואפילו לשיטת הסוברים בדביקה דיום י"ג אפילו לאור הנר לא מהני היינו משום דשרגא בטיהרא לא מהני אפ"ה באכסדרה שאורה רב רשאי לבדוק ב"ג משום דאיכא תרתי למעלייתא ורזיו נקרא, כן נראה לי בכוונת רש"י ובחנם האריך הפ"ח והשיג על דבריו:

4. ערוך השולחן אורח חיים סימן תלג סעיף יב

בתי כנסיות ובתי מדרשות וודאי התנוקות מכניסין בהם חמץ כל השנה ומקרי מקומות שמכניסין בהם חמץ וחייב השמש לבדוק כדין אור לארבעה עשר ובברכה ויבדוק כל המחבואים ובכל התיבות והשטענדער"ס ואם לא בדק בלילה יכול לבדוק ביום לאור החמה כי יש בהם ריבוי חלונות והוה כאכסדרה שאורה רב [ח"י סקכ"ב] ונלע"ד דלהתוס' שכתבו ריש פסחים [ב'. ד"ה אור] לחד תירוצא דלכן הצריכו בדיקה כדי שלא יעבור בבל יראה א"צ ברכה לבדיקת בית הכנסת ובית המדרש שהרי אין להם בעלים מיוחדים מי שיעבור בבל יראה והוי לענין זה כבית של הפקר ואין לומר דהגזבר או השמש יעבור בבל יראה דהא יכול לומר איסורא לא ניהא לי דליקני כדאמרינן בגמ' [ב"מ צ"ו:] והחמץ הנמצא הוא הפקר גמור ולכל הדיעות פשיטא שלא על כיוצא בזה היתה תקנת חכמים בבדיקה ולכן נ"ל שהשמש לא יברך אלא בודק בלא ברכה וגם כל חמירא א"צ לומר דהחמץ הזה א"צ ביטול ולא מהני ליה ביטול כיון שאינו שלו [כנלע"ד]:

5. שו"ע אורח חיים - סימן תלג

(1) רפת של בקר אינו צריך בדיקה, שאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו. וכן לול של תרנגולים אינו צריך בדיקה, מפני שאם היה שם חמץ התרנגולים יאכלוהו. וכן אמצעה של חצר אינו צריך בדיקה, שאם היה שם חמץ העורבים ושאר עופות המצויים שם יאכלוהו. והני מילי מספק חמץ, אבל ודאי חמץ לא: הגה - אבל לקמן סימן תמ"ה סעיף ג' מבואר דמותר להשליך חמץ במקום שהעופות מצויים, כל שכן שאין צריך לבער משם אפילו חמץ ודאי, עד לאחר זמן איסורו:

6. משנה ברורה סימן תלג

(כו) אבל ודאי וכו' - דבודאי חמץ לא סמכינן ע"ז וצריך בדיקה דאין ספק מוציא מידי ודאי וכ"ש במקום שמעמידין אווזים בלול שלהן ומניחין לפנייהם בחוץ כלי עם שבולת שועל ושעורין שע"י אכילתם נופלים הגרעינים בחוץ וא"א להם לאכול משם דבודאי צריך בדיקה דהרי זה חמץ גמור ששורין הגרעינים במים [ח"א]:

(כז) לא - עיין במ"א שדעתו דמה שהכניסו שם חמץ זמן רב קודם פסח וסמוך לפסח נשמר שלא יפול שם חמץ א"צ לבדוק ואפשר דכל שלשים יום מקרי סמוך לפסח אבל דעת המקור חיים דדוקא מה שהיה כליל י"ד אחר שהגיע זמן הבדיקה דאז לא סמכינן שיאכלוהו עופות אבל מה שהיה ודאי קודם לזה לא מקרי ודאי חמץ וא"צ בדיקה:

7. חתם סופר מסכת פסחים דף ח עמוד א

אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. אם כי הדין דין אמת ירמוז ג"כ מהראוי שיבדיל האדם בין עבודתו את בוראו ית"ש לעבודתו את עצמו בהנהגת העה"ז שתהיה רק בהעברה בעלמא משא"כ עבודת יוצרו תהי' עצה"ט וי"ש יצא ידי כולם ובזה יבחן כי עובד ה' הוא ואנינו כאותן שמעשי אבותיהם בידיהם מצות אנשים מלומדה וזהו אבוקה להבדלה פי' כשירצה להבדיל הבדל גמור בין קודש לחול שיוכר ההבדל ההוא ממש כמאיר באבוקה אזי יעשה מצוה מן המובחר ובזה יובדל ויוכר קדושתו:

8. עיין מראה מקומות למסכת ברכות נב לגבי אש שנברא במוצאי שבת

9. צל"ח מסכת פסחים דף ח עמוד א

שם כל מקום וכו' לאתווי מאי לאתווי וכו' חורי בית וכו'. לכאורה קשה כיון שהני חורים אין מכניסין בהם חמץ מפני גבהם או מפני שהם נמוכים ביותר, א"כ היינו ממש מקום שאין מכניסין בו חמץ, ולמה צריך לרבינוהו מכל. ונראה דמקום שאין מכניסין בו חמץ היינו שאין מכניסין חמץ בכל החדר הזה, ולכן לא חיישינן שמא אירע שהכניס בו חמץ ושכח, אבל חדר שמשתמשים בו חמץ כל השנה אלא שיש בחדר ההוא חורים הגבוהים או נמוכים, והוא אמינא כיון שרגיל כל השנה בחדר ההוא בחמץ אולי אירע שעמד על מקום גבוה ונשתמש גם בחדר ההוא או שחה למטה לחור הנמוך ושכח, קמ"ל כל מקום שגם בזה לא חיישינן.

10. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף ח/א

(לא) דף ח'. בהא דשלוחי מצוה אינן ניזוקין מוכח במסקנא דהיכא דמתכוין רק להנאת עצמו לא מיקרי שליח מצוה, ואפילו אי נימא מצות א"צ כונה והמצוה מתקיימת גם בלא כונה, וראיה לזה מדפריך בגמ' מצדקה ובזה לכו"ע המצוה נתקיימה גם בלא כונה לצאת דמ"מ כיון שאינו מתכוין למצוה לא מיקרי שליח מצוה, אבל היכא דמיכוין לתרווייהו לשם מצוה ולהנאתו מיקרי שליח מצוה אף דהיכא דבעינן לשמה פסול בלשמה ושלא לשמה אבל לענין זה אינו כן:

11. תוספות מסכת פסחים דף ח עמוד ב

שיזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור - והדתנן (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס [1] היינו בכה"ג שאם לא תבוא לו אותה הטובה שהוא מצפה תוהא ומתחרט על הצדקה שעשה אבל מי שאינו תוהא ומתחרט ה"ז צדיק גמור וכן משמע בריש מסכת ר"ה (דף ד.) ובפ"ק דב"ב (דף י:).

12. רבנו פרץ על פסחים דף ח/ב

לע זו לצדקה בשביל שאזכה כו', וא"ת והא אמרינן במ' אבות [פ"א מ"ג] אל תהיו כעבדים המשמשי' את הרב על מנת לקבל פרס וכו', [2] ויש לומר דגר' הכא הרי זה צדק גמור, [3] א"נ דגר' הכי הרי זה צדיק גמור בדבר הזה, דאע"ג דמשמש ע"מ לקבל פרס מ"מ באותו דבר הוי צדיק, ולגיר' דגר' הרי זה צדיק גמור ה"פ הרי הוא באותו דבר צדיק, [1] ועוד תירץ ר"ת דהתם מיירי בתוהא על הראשונות, פי' בתוהא על הצדקה [ה] שעשה כשלא עשה לו הקב"ה חפצו ובקשתו כדרך שאומות העולם עושין, אבל הכא מיירי בשאינו תוהא על הראשונות על הצדקה [ה] שעשה כשלא עשה לו הקב"ה חפצו:

13. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף ח עמוד א

ע"מ שיחיה בני או שאהיה בן עוה"ב ה"ז צדיק גמור. ופירש"י בדבר זה. והיינו שהוא צדיק גמור לאותה מצוה, אכן ברור הוא דכשעושה המצוה לשמה ממש הוא הרבה יותר גבוה ונעלה.

14. שערים מצויינים בהלכה [4]

חסידא יקיים מילי דאבות ויש שכתבו דהכא בענין צדקה שאני, דהתורה בעצמה התירה הדבר, שהרי כתיב (ראה טו-י) "נתון נתן לו... כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' א בכל מעשיך", וכן דרשו (שם יד-כב) "עשר תעשר", עשר בשביל שתתעשר, ומפורש כנביא (מלאכי ג) "הביאו את כל המעשר... ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות, אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די". ועי' ברמ"א ובפת"ש (י"ד סי' רמו ס"ד). וע"ע מה שכתבנו במס' תענית (ט. ד"ה והכתיב).

האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני הר"ז צדיק גמור. הקשו התוס', הא תנן במס' אבות (פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס, ותירצו שיש לחלק, דזהו כשהוא מתחרט על הצדקה כשלא נתקיים על מה שביקש, אבל כשאינו מתחרט הר"ז צדיק. ובעין יעקב כתב בשם הר"ן, דהא דתנן במס' אבות, זהו ממדת חסידות, ומש"כ כאן הוא צדיק ולא חסיד. ועי' בגמ' ב"ק (ל.) האי מאן דבעי למהוי

15. מהרש"א חידושי אגדות מסכת פסחים דף ח עמוד א

ע"מ שיחיו בני הרי זה צדיק גמור. עיין בתוספות וליכא למימר בעיקר קושייתם דל"מ דשאני צדקה דמותר לנסות בה הקב"ה כדאמרינן פ"ק דתענית (ט.) דאסור לנסות הקב"ה חוץ מזו שנאמר ובחנוני נא בזאת וגו' דא"כ מאי פריך אהך דהכא וכה"ג לאו מצוה היא אלא ע"כ דלא אמרו שאני צדקה אלא לענין נסיון דשרי ביה (קידושין פ"ק וע"ש ר"ה פ"א וב"ב פ"א):

16. חתם סופר מסכת פסחים דף ח עמוד א

סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני כו'. יש לעי' מה מקשה ממצות צדקה לשארי מצות דמותר לנסות את הקב"ה בנתינת צדקה וכן הק' במהרש"א ח"א ולפע"ד דוקא בשכר ממון עשר בשביל שתתעשר וכן מורה קרא בחנוני נא בזאת אם לא אמלא אוצרותיכם בר אבל לא שיחיו בני ושיהי' בן עוה"ב ואפ"ה אמרינן שהוא צדיק גמור ומקשה שפיר וק"ל:

17. ספר בניהו בן יהודע על פסחים דף ח/ב

שם על מנת שיחיה בני. הא דלא אמר על מנת שאחיה אני, משום דהאי בקשה היא צורך עולם הזה, אבל שיחיה בני הוא צורך עולם הבא שיחיה ויעשה מצות דאז ברא מזכה אבא לעולם הבא. ודייקנן כיון דנקיט בדברים אלו הרי זה צדיק גמור, שמע מינה אי הוה מבקש צורך עולם הזה אף על גב דאינו נקרא צדיק גמור הנה הוא נקרא צדיק סתם, ואם כן שמע מינה דמצוה על כל פנים:

18. שו"ע יורה דעה - סימן רמז

(ד) הצדקה דוחה את הגזירות הקשות, וברעב תציל ממות, כמו שאירע לצרפית: הגה - והיא מעשרת, ואסור לנסות הקב"ה כי אם בדבר זה, שנאמר: ובחנוני נא בזאת וגו' (מלאכי ג, י). (טור מגמרא פ"ק דתענית). וי"א דוקא בנתינת מעשר מותר לנסות הקב"ה, אבל לא בשאר צדקה (ב"י דכך משמע מש"ס שם):

19. פתחי תשובה יורה דעה סימן רמז

(א) בדבר זה עיין בספר משנת חכמים הל' יסוה"ת דף י"ז ע"א שכתב דהא דשרי לנסות במעות מעשר היינו אם עושה ע"מ להתעשר אבל בשביל טובה אחרת כמו בשביל שיחיו בניו וכדומה אסור לנסות ע"ש. ועיין בזה בספר פרישת דרכים בדרך האתרים דרוש ג':

(ב) בנתינת מעשר עיין (בשאלת יעב"ץ ח"א סימן ג') שהשיג על הרמ"א דמדבריו משמע דבמעשר כספים דנהוג עלמא האידנא קאי ובאמת ז"א שלא נאמר זה על מעשר כספים דלא שרי לנסויה ביה דאינו אלא צדקה ע"ש וכ"כ הגאון בעל של"ה והוא בדפוס א"ד דף רמ"ב דדוקא במעשר תבואה הוא דשרי לנסות אבל לא במעשר כספים ע"ש וכן הסכים בספר משנת חכמים הלכות יסודי התורה דף י"ז ע"א ע"ש:

20. ספר המקנה על קידושין דף לט/ב

שם ודילמא לאו הכי הוי וכו'. נראה דהא דלא יליף ממה שאמר יעקב אבינו ע"ה חיה רעה אכלתהו וגו' אף שהלך במצות אביו וקיים מצות כיבוד משום די"ל דכיון דהי' במקום סכנה דהא בל"ז אמר לקמן שלוחי מצוה אינם נזוקין וע"כ צ"ל משום דהי' במקום סכנה ואם כן י"ל דמקום סכנה לא הי' מצוה לשמוע אל אביו כיון דאסור לאדם לעמוד במקום סכנה. ובמקום עבירה אסור לשמוע אל אביו כיון דאסור לאדם לעמוד במקום סכנה. ובמקום עבירה אסור לשמוע אל אביו כדאיתא בריש יבמות יכול אמר לו אביו היטמא וכו' ואין לדחות כיון שאמר לו אביו הרי אחיך רועים בשכם והוא הלך משכם לדותן לא הי' שליח מצוה באותו דרך ז"א דהא קיי"ל לקמן דף נו"ן באומר הרי הוא במקום פלוני דמראה מקום הוא לו וה"ה הכא אף שאמר לו הרי אחיך רועים בשכם אינו אלא מראה מקום ואכתי הוי שלוחי מצוה. ונראה דלפי מה דקאמר לקמן דסולם רעוע הוי צ"ל דלא הוי מקום עביר' שהי' יכול ליקח סולם חזקה ולקיים מצות אביו דלא צוה לו להעלות בסולם רעוע אם כן הכא נמי הוי מקום סכנה. ובדרך דרוש הארכתני בזה וק"ל:

21. שערים מצויינים בהלכה

דף ח: היכי דשכיח הזיקא שאני שנאמר ויאמר שמואל איך אלך וגו'. עי' ברש"י במס' קידושין (לט:): דאע"ג שהלך בשליחותו של הקב"ה, אפ"ה הוה מסתפי, מפני שהיה שכיח הזיקא. [וצריך קצת ביאור, דמצינו במשה רבינו שהבטיחו הקב"ה שילך למצרים ולהוציא את בניי ולא יהי' לו שום נזק, וכן כשאמר משה (בשלח יז-ד) "עוד מעט וסקלונני", הבטיחו הקב"ה (שם-ה) "עבור לפני העם", וכאן שאמר הקב"ה לשאול "עגלת בקר תקח בידך וגו'", והיינו שיעץ לו שיעשה זאת שלא יתודע לשאול, ולמה לו כל זאת, היה לו להבטיחו שלא יזוק,] אלא שרצה ללמד אותנו, דבשכיח הזיקא אין סומכין על הנס, ואפילו אינו שכיח רק בגדר מיעוט המצוי. [וכן מצאתי בשו"ת חסד לאברהם (יו"ד סי' קו) דענין

"שומר מצוה לא ידע דבר רע", נאמר בחשש מיעוטא דמיעוטא, אבל כשהיא אפי' מיעוטא דשכיח קצת, לא אמרינן שומר מצוה, וצריך להשגיח. [ונ"ל דהא דאמר דזה נאמר במיעוטא דמיעוטא, לאו דוקא, אלא שיגרא דלישנא הוא, וכוננתו מיעוטא, דהא קאמר דבמיעוטא דשכיח יש ליוהר, וע"כ דבמיעוטא גרידא קאמר, ועוד דבמיעוטא דמיעוטא גם ר"מ לא חייש, כדאיתא בכמה מקומות. ועי' במג"א (סוסי תפא) ובשמ"ב קונ"א (ח"ג סי' קלה ס"ק יג).]

22. ספר אגרא דכלה - פרשת ויגש

ולתרין כל הנ"ל נאמר על פי מאמר רז"ל [ר"ה טז ע"ב] שהזהירו שלא יעמוד אדם במקום סכנה תחת כותל רעוע וקיר נטוי וכיוצא דמזכירין עונותיו, והתמירו בזה עד שאמרו דאפילו שלוחי מצוה דאינם נזוקין, במקום דשכיח היוקא לא יעבור, והנה יש להבין כי הנה בודאי לא יארע לאדם שום היוק רק במשפט צדק בדיניו ית', ואם כן אפילו אם לא יעמוד במקום סכנה, אם הדין הזה נגזר עליו מן השמים אין מידו מציל, ובאם אינו מחוייב בדין שמים הנה בודאי אפילו אם יהיה במקום סכנה, השגחתו ית' להצילו. אך הוא הענין דהגם דמחוייב האדם ח"ו בדיניו ית', עם כל זה מתעכב הדבר ברחמי ית' וברוב חסדיו איזה זמן כפי שגזרה חכמתו ית' ברחמי, ופן ואולי יעשה האדם תשובה בנתיים ויתבטל הדין ויתהפך לרחמים, אבל אם יעבור במקום סכנה, הנה הקטיגור מקטרג הרי הגיע העת והעונג לקיים הפסק, צריך לרחמים גדולים ולזכויות רבים שינצל, והרי זה דומה לאדם שנתחייב בבית דין, ומרחיבים לו זמן בית דין כדי שיחפש אחר מעות, אבל כראות הבית דין שיש בידו הון רב ואינו צריך לתחבולות, יחייבוהו לשלם תיכף, והנה הגיירה שנגזרה על זרע אברהם להשתעבד במצרים נתעכב ברוב רחמי וחסדיו ית' עד שבא יעקב, וגם בימי יעקב נתעכב בזכותו וכמשארז"ל ראוי היה יעקב אבינו לירד בשלשלאות וכו' [שבת פט ע"ב] אלא שזכותו עמדה לו, וצריך שתתבונן למה אמרו רז"ל כזה דוקא על יעקב ולא על השבטים כולם, וביותר היה החוב עליהם כנודע, ותבין ישוב לזה בהמשך

דברינו, והנה הדין היה נגזר מאז, ונתעכב ברחמים קודם שעמדו תחת כותל רעוע, היינו מצרים מקום המוכן לפורעניות, אבל כשבאו ועמדו תחת הכותל רעוע מצרים, התחיל המקטרג לקטרג ואין מקום להינצל ולהרחיב עוד הזמן:

23. הרב אביגדור נבנצל - שיחות לר"ה [ע' 17-18]

– אבל לפי דברינו, יתבאר העניין הפלא ופלא:
רב אכן סובר ששלוחימצווה, מובטחים הם שלא ינוקו רק
בהליכתן לעשיית המצווה. ולכן, כששאלו על ביאת התלמידים
לבית-המדרש, הרי שהם הולכים לדברימצווה, ורב מוכן לקבל את
האחריות לשלומם. אבל בחזירתן – תלוי מיהו החוזר: אם הוא בחור
שחוזר בהרגשה שהוא "גמר ללמוד", וסוף-סוף הוא הולך כבר לאכול
ולישון – הרי שרב לא מוכן לערוב לתלמיד זה החוזר בחשיכה. אבל
אם הוא בחור שהולך לישון כדי שלא יהיה עייף למחרת בשעת הלימוד
– הרי שהוא אינו חוזר מבית-המדרש! הוא הולך כעת לבית-המדרש!
ובחור כזה, יכול "לחזור" בבטחה מבית-המדרש גם בשעות החשיכה.
ואם כן מה שענה רב: איני יודע – פירושו: איני יודע את טיבם של
כל התלמידים, וממילא איני יכול להשיב על השאלה.

ותשובה זו תמוהה. שהי ממה נפשך: אם רב סובר שאין ניוקין
גם בחזירתן – צריך היה לענות שהם יכולים גם לחזור בחשיכה.
ואם הוא סובר כדעה השניה – צריך היה לומר נבירור שאינם
רשאים להסתכן. ולומר שזוה עצמו היה מסופק – אם הלכה היא
כדעה א', או כדעה ב' – זהו רעיון דחוק מאוד. (כי אי אפשר לומר
שיודע הוא שאין ניוקין, אלא שאינו יודע מאיזה פסוק ללמוד זאת
– שהרי שתי הדעות נדרשות מפסוקים שונים, ואם כן: מאיזה פסוק
דורש רב!).

24. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת פסחים דף ח/ב

(לג) שם ע"ב. עלי ועל צוארי. וקשה הא איכא למיחש שמא אינן מכונין למצוה רק לצורך עצמן ובכה"ג לא
מיקרו שלותי מצוה וצ"ל דרב היה מכיר את תלמידיו וידע דמתכונין למצוה:

25. ספר כתב סופר על בראשית פרק כח פסוק טז

ויקץ יעקב משנתו. במדרש [רבה סט, ה] אמר ר' יוחנן ממשנתו, ותמוה. ונ"ל שכונתו רצוי' עפ"י דאמרו
[אבות ב, יב] כל מעשיך יהיה לשם שמים, ופ"י הרמב"ם [הל' דעות ג, ב] שיהיה אוכל ישן ועוסק במו"מ הכל
לכונה אחת, שיהיה לו כח ועצמה ללמוד ולהעמיק בה ולעבוד עבודתו ית"ש, והכל למכוון אחד. ומי שעושה כן
גם בעת שישכב וישן אינו בטל, כי צריך זה כדי ללמוד בעיון, ולמצוה וכעוסק בתורה יחשב לו. והנה כתיב
וישכב במקום ההוא, וכל זמן שהיה בבית המדרש של שם לא שכב, ועכשיו שכב ויקח אבן וישם מראשותיו, גם
שכיבה זו לא היה להנאה גופנית רק כדי שלא ירפה ויחלוש כחו, ואח"כ יעיין בשכלו ביותר בעיון התורה,
ולולי זה לא ראה בחלום ובנבואה מה שראה, אלא שעסק במצוה בשינה זו ולשם שמים התכוין. וזה כונת
המדרש ויקץ יעקב משנתו, אל תקרי משנתו הרגילה שברוב בא לתענוג אלא ממשנתו, שהיה ישן כדי
ללמוד, ושינה זו עסק התורה היה כנ"ל:

26. ילקוט שמעוני שמות - פרק לד - רמז תד

ולא יחמוד איש את ארצך. מעשה באחד שהניח בית של תרנגולין ובא ומצא חתולות מקורעין. חד בר נש שביק ביתו פתוח ובא ומצא חכנא כריכא על
קורקוסיו. רבי פנחס משתעי הדין עובדא תרין אחין באשקלון הוה לון מגורין נוכראין אמרין כדו אלין יהודאין סלקין לירושלם אגן נסבין כל מה דאית להון. מן דסלקין
זימן להון הקב"ה מלאכין נכנסין ויוצאין בדמותן. מן דנחתין שאלון להון מאן שבקתון לגו ביתא אמרין ולא (חד) בר נש אמרין בריך אלהא קודשא דיהודאי דלא שביקן
ולא שביק להון. נבות היזרעלי היה קולו נאה והיה עולה לירושלים והיו כל ישראל מתכנסין לשמוע קולו פעם
אחת לא עלה והעמידו עליו בני בליעל ואבד מן העולם. מי גרם לו על ידי שלא עלה לירושלים בראיה
לכבד את הקב"ה ממה שחננו למה שכבר אמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך. אימתי בעלותך:

27. בית הבחירה (מאירי) מסכת פסחים דף ח עמוד ב

אע"פ שאין סומכין על הנס במקום שההיזק מצוי מ"מ אף הוא אין ראוי להפקיע עצמו מן המצוה מתוך
רכות הלב ומפחד הדברים שאין מצויים כל כך אלא יהא לבו בטוח בה' ית' אמרה תורה ולא יחמוד איש
את ארצך בעלותך לראות את פני ה' אלהיך מלמד שתהא פרתיך רועה באפר ואין חיה מזיקתה תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה
מזיקתה ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שאתה הולך ומוצא אהלך שלו ושקט ובמדרש שיר השירים אמרו מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב אינו
מדבר אלא בפעמי רגלים מעשה באחד שעלה לרגל ושכח ולא נעל את ביתו ומצא הנחש קשור בטבעות דלתותיו ושוב מעשה באחד ששכח ולא הכניס

את תרנגולתיו ובא ומצא החתולות מקורעות לפניו ושוב מעשה באחד ששכח ולא הכניס כרי של חטים ובא ומצא אריות מקיפין את הכרי מעשה בשני אחים עשירים באשקלון שהיו להם שכנים רעים היו אמרין אימת אליו יהודאי סלקין למצלייה בירושלם ונן מפקחין בתיהון מטא זימנא וסלקון זימן להם הקב"ה מלאכים כמותם נכנסים ויוצאים בבתיהם מן דאתא פלגון מה דאייתי עמהון למגוריהון אמרין לון אן הויתון אמרין לון בירושלם אימת סלקתון ביום פלן אימת אתיתון ביום פלן אמרין ברוך אלהיהון די יהודאי דלא שבק יתכון אינון סבירין אימת יסקון ואנן מפקחין בתיהון וכל יומא כדמותכון נפקין ועלין בבתיכון הדא הוא דכתי' מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב:

28. ספר בניהו בן יהוידע על פסחים דף ח/ב

דף ח' ע"ב מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה. קשה הכתוב מדבר בנוקין הבאים מצד אדם דכתיב [שמות ל"ד כ"ד] ולא יחמוד איש את ארצך, ומנא ליה למילף על נזקין מצד חיות רעות. ונראה לי בס"ד דאמרו רבותינו ז"ל חמדה בלב וכאן קאמר לא יחמוד איש דנקיט חמדה שבלב גם כן, וקשה איך לא יחמוד בלבן אם רואה בעיניו את הארץ הטובה לנגד עיניו. אך פרשתי בס"ד הכונה שיפרוס הקב"ה מסך רוחני על טוב ארץ ישראל שיהיה מפסיק בינה ובין עיני אנשים זרים, באופן שלא תוכלנה עיניהם לראות הטוב של ארץ ישראל שהוא מכוסה במסך הרוחני, כדרך שעשה לישראל במדבר בזמן בלעם כשבא לראותם כדי להטיל בהם עין הרע, ועשה להם הקב"ה פרגוד רוחני מפסיק ביניהם ובין עיניו של אותו רשע. והוא הדבר אשר אמר בלעם [במדבר כ"ד ד'] נאם שומע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עינים, ופרשנו ענין נופל לשון חסרון, רצונו לומר חסר ראייה, שאינו רואה כלום אף על פי שהוא גלוי עינים שענינו פתוחות ומגולות עם כל זה הוא חסר ראייה מפני שהפרגוד הרוחני מפסיק בינם לבין עיניו, ולזה הפרגוד קרי ליה מתזה שדי. וכן הענין בארץ ישראל שפורס הקב"ה מסך רוחני על טוב של ארץ ישראל שאין עיני זרים יכולים לראותו, כדי שיחמדו את הארץ, דאין הלב חומד אלא עד שהעינים רואין תחלה, וכמ"ש [בראשית ג' ו'] וכי תאווה הוא לעינים, וכיון דיש מסך מבדיל בפני אנשים זרים ודאי יהיה מבדיל ומפסיק בין עיני חיות רעות שלא יראה את הפרות והכבשים של ישראל הרועות שם, ולכן בודאי תהיה פרתך רועה באפר ואין חיה רעה מזיקתה, כיון דאינה רואה מחמת מסך המבדיל:

29. עיין [פסחים דף ג 20] מאמר בנושא: בדין חיוב עליה לרגל למי שאין לו קרקע

30. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף ח עמוד ב

כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל ושאיין לו קרקע אינו עולה לרגל. בשו"ת נו"ב או"ח ת' ס' צ"ד ובצל"ח הביא קושית רבי ישעיה מברעסלא מ"ט השמיט הרמב"ם הך דינא דמי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. מאחר שלא מצינו שום חולק ע"ז. (ועי' יפה עיניים). והנה מהא דבמשנה ריש חגיגה דאיתא אותם הפטורים מעליה לרגל ולא נזכר שם פטור זה אין להוכיח כהרמב"ם, דהיא קושיא על רבי אמי גופא דקאמר דלא כמתנא'. וצ"ל כדמבואר בראשונים שם דלא נקט התנא בחגיגה אלא אותם הפטורים מחמת עצמם מחסרון בגופם כחגיר וסומא טומטום אנדרוגינוס ומי שאינו יכול לעלות ברגליו, אבל לא הפטורים מחמת חסרון אחר כמי שאין לו קרקע.

ותירץ הגו"ב קושייתו דהרמב"ם ס"ל דרב פליג אדרבי אמי מהא דרב דאמר להני דבי רב שאינו יודע אם זכות המצוה תגן עליהם גם בחזירתם לביתם מבית המדרש, ולדבריו אין לדרוש הקרא ופנית בבקר והלכת לאהלך שיש בו הבטחה שלא יהא להם נזק בחזרתן וממילא בעי למילף מקרא ולא יחמוד איש את ארצך ללמד להבטחת הכתוב שלא יהא להם נזק בהליכתן, דמיניה ילפינן ששלוחי מצוה אינם ניזוקין ואין הקרא מיותר למילף מיניה דינא דרבי אמי דמי שאין לו קרקע פטור מעליה לרגל. דדוקא לר' אלעזר דיליף מקרא דפנית בבקר שלא יארע נזק בחזרתן אייתר ליה קרא דלא יחמוד איש את ארצך ללמד דמי שאין לו קרקע פטור מלעלות לרגל. אולם לרב ילפינן מהאי קרא שלא יארע נזק בהליכתן ולא אייתר ליה קרא למילף דינא דרבי אמי.

31. ספר בניהו בן יהוידע על פסחים דף ח/ב

מבעי ליה להא דרבי אמי. קשה תירוץ זה שייך לבריייתא אבל על ר' אלעזר דאמר אין נזוקין לא בהליכתן ולא בחזרתם תקשי, לימא בחזרתם וידענא דכל שכן בהליכתן. ונראה לי דאיכא סברה להפך, לומר בחזרתן עדיף טפי מפני שכבר קיימו המצוה אז יכולה היא שתגין מה שאין כן בהליכתם דעדיין לא קיימו. ולהכי נקיט הליכה וחזרה דבכל חד איכא סברה דרבנותא טפי, אבל הבריייתא שבאה לדרוש הפסוק אי אפשר לשנויי על הכתוב כן, דהכתוב יכריע האמת וליכא ספיקא לגבי קרא:

32. מהרש"א חידושי אגדות מסכת פסחים דף ח עמוד ב

שיש לו קרקע עולה כו'. נראה הטעם בזה דעיקר מצוה של עליית רגלים לשמוח שם במצות פירות הארץ שהם הביכורים ומעשר שני ולשמוח שם בהם את העני והגר והלוי באכילתן והיא עלייתן לשם שמים משא"כ מי שאין לו קרקע שלא יכול לקיים כל זה ועלייתו אינו לשם שמים ולזה נסמך כאן מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים כדי שלא יהו עולי כו' דהיינו שלא תהא עלייתו שלא לשמוח אלא לשמוח עם פירות שהביא לשם מצות ביכורים ומעשר שני הגדלים בקרקע וק"ל:

33. רבנו פרץ על פסחים דף ח/ב

מפני מה אין פירות גינוסר בירושלם. והק' הר"ר שמואל מאייברא מאי פריך דלמא משום דקרקע ירושלם אינה ראויה לישא פירות גינוסר, ותירץ משום דגבי ירושלם כת' דאמר שלמה עשיתי לי גנות ופרדסים ונטעתי בהם עץ כל פרי דכל הארצות שבעולם נבראו מירושלם [יומא נ"ד ע"ב] וכל פירות שבעולם דין הוא שיהו בירושלם וא"ה לא הו ומשום הכי פריך שפיר:

34. רבנו פרץ על פסחים דף ח/ב

מפני מה אין חמי טבריא בירושלם. והק' מר"פ נ"ע דילמא משום דירושלם אינה נותנת כדפ' לעיל, ותיר' משום דחמי טבריא הו משום דחלפי אפתח' דגהנם [שבת ל"ט ע"א] וא"כ בדין הוא נמי שיהו בירושלם דבירושלם יש פתח אחד פתוח לגהנם, כדקאמ' בעירובין (י"ט ע"א) ג' פתחים יש לו לגהנם אחד בים ואחד במדבר ואחד בירושלם דכתיב ותנור לו בירושלם:

35. ספר בניהו

שעשו בקפינת הדרך ברגע אחד מירושלים לטבריה, וכמו שעליו ברבינו מהרש"א ז"ל שהלך מירושלים לדמשק בקפילת הדרך ברגע, כשקם ממנו אותו השך לפתוח מי גיחון, וכמו בשם הגדולים. [ועוד נ"ל דאין ההחלה לקושיא זו, דר"ח דינא קמ"ל אי הוה בירושלים מים תמין כחמי טבריה, כי באמת שלמה הע"ה היה יכול לעשות כזאת, וכמ"ס במדרש יודע היה שלמה חוט זה הולך לכוש והיה זורע בו פלפלין, חוט זה הולך להודו והיה זורע בו זנגביל שנאמר ירושלים הבנויה כעיר שחבורה לה יחדיו ע"ס, וא"כ היה יכול שלמה הע"ה לעשות תמין בירושלים כחמי טבריה, שהיה חופר במקום אחד שחוט שלו נמשך עד חמי טבריה והיו המים שבאותה נופרה תמין כחמי טבריה ממש אלא דלא עבד הכי משום עולי רגלים, ואפשר להיות לעמיד כן בירושלים ולא יחשו לדבר זה דאכסור דרי, ולא יאמרו כזאת, על כן הדין זה דר"ח בבישול הפסח ניחן להאמר :

דף ח'. מפני מה אין חמי טבריה בירושליה כדי שלא יהיו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עליט אלא לרחון בחמי טבריה דייט. שמעתי מקשים מכאן משמע דלא נודמן בירושלים מעין שממיו תמין כחמי טבריה, וקשה דלקמן דף מ"ה א"ר חסדא פסח שבשלו בחמי טבריה חייב דעבר אקרא דמזריך בפסח ללי ולא בישול, וזה בישול הו, ואיך יש מליאות לדון זה בעולם, דאם בירושלים אין תמין כחמי טבריה, ואם יבשלו בחמי טבריה ממש א"ה דרחוק מירושלים הרבה והפסח נשחט בארבעה עשר, ואמרתו אין זו קושיא דאפשר להביא חמי טבריה לירושלים ברגע על ידי שד, או יוניך השד בשר הפסח לטבריה ברגע ויללחו אותו שם בני אדם, וכמ"ס בעירובין דף מ"ג בהגך שב שמעתתא דאמרו בנפרא בשבתא קמי' דרב חסדא בסורא, ובהרי פניא דשבתא קמי' דרנא בפומבדיתא, ומסיק בנמרא דילמא יוסף קירא אמרינהו ע"ס. [ואי נמי ע"י שם

36. שערים מצויינים בהלכה

הוכחה כל כך, וכעין זה בגמ' שבת (קג). אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב, ופרש"י דכיון דלא מפרש בהדיא, מותר. ועי' כעין זה בשו"ע ובנו"כ (או"ח סי' שכח סל"ז).

כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים כו'. וכ"ה להלן, שלא יהו עולי רגלים אומרים כו'. ומוכח דהאיסור הוא דוקא שלא יאמרו, אע"פ שרוחצים בחמי טבריה ואוכלים פירות גינוסר. והטעם לזה, דאם לא אומרים אינו

37. עיין מראה מקומות לדף ב [8-10]

38. תוספות מסכת פסחים דף ח עמוד ב

רב דייק חיצונות - נראה לר"י דרב סבר דאיכא למידק טפי מחיצונות משום דתנן ברישא ושמואל סבר דמעליונות איכא למידק כיון דעליונות אחיצונות קאי ומפרש מה הן חיצונות.

=====

1. דף על הדף פסחים דף ח עמוד א

בגמ': חורי הבית העליונים והתחתונים וכו' אין צריכים בדיקה וכו'.

ביאר בזה בדרך רמז הרה"ח ר' אפרים חיים קליין ז"ל בספר הבן יקיר לי אפרים (ח"ב ע' כא): שמא יאמר אדם, וכי יכול אני לחזור בתשובה על כל מה שחטאתי בכל מהלך השנה, הרי אינני זוכר אפילו במה חטאתי, שאוכל לשוב בתשובה עליהם. כמובן שטענה זו מכניסה את האדם לייאוש, ולעתים גורמת לו שיתייאש עוד מעשיית תשובה.

לזאת אמרו חז"ל: "חורי הבית העליונים והתחתונים, שאין יד האדם מגעת שם אינם צריכים בדיקה". חובת הבדיקה מוטלת רק עד מקום שידו מגעת, רק את העבירות שהוא זוכר, ואז, כאשר ישוב בתשובה על העבירות שהוא זוכר, יימחל לו גם על העבירות שאיננו זוכר. הקב"ה ברחמיו דן את האדם לכף זכות, שהרי אילו היה זוכר את העבירות בוודאי היה שב בתשובה בכל לבו, כפי ששב על העבירות הידועות לו. אולם ברור שהאדם מצידו, חייב לבדוק בחורין ובסדקין, עליו לבדוק בכל מסתורי וממעמקי הלב, כדי לשוב בתשובה על העבירות הידועות. ע"כ.